

Література

Апресян Ю.Д. Синтаксис и семантика в синтаксическом описании // Единицы разных уровней грамматического строя языка и их взаимодействие. - М.: Наука, 1969. - С. 302 – 306. 2. *Караулов Ю.Н., Петров В.В.* От грамматики текста к когнитивной теории // Дейк Т.А. ван Язык. Познание. Коммуникация. М., 1989. - С. 5-11. *Лакофф Дж.* Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении / Лакофф Дж. /Пер. с англ. И.Б. Шатуновского. - М.: Языки славянской культуры, 2004. - 792 с. *Лингвистический энциклопедический словарь* (ЛЭС) // Под ред. В.Н.Ярцевой. - М.: Советская энциклопедия, 1990. - 682 с. *Морозова І.Б.* Таксономія елементарних комунікативних одиниць в сучасній англійській мові: Дис. ...д-ра філол. н.: 10.02.04. - Одеса, 2004. - 450 с. *Прикладное знание (ПЗ): Учебник* / А.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая и др., СПб., 1996. - 528 с. *Селіванова О.О.* Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля – К, 2008. - 172 с. *Сложное предложение* / Под ред. Л.Л.Бабалова. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1983. - 200 с. *Фурс Л.А.* Синтаксически репрезентируемые концепты: Монография. - Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р.Державина, 2004. - 166 с. *Bach Richard Jonathan Livingston Seagull*. - St.Petersburg, Azbooka-classic Publishing House, 2004. - 166 p. *Hailey Arthur* The Final Diagnosis, London: Penguin Books Ltd., 1989. - 328 p. *Updike John* The Coup. - New York: Ballantine Books, 1992. - 318 p.

УДК 811.134.2'37

МІШКУР В.Г.

(Київський національний лінгвістичний університет)

МЕТОДИКА ФРЕЙМОВОГО АНАЛІЗУ КОНЦЕПТОСФЕРИ „ТВАРИННИЙ СВІТ” (АКЦІОНАЛЬНИЙ ФРЕЙМ)

У статті на матеріалі паремій з аніمالістичним компонентом розглядається внутрішня організація іспанської концептосфери „ТВАРИННИЙ СВІТ”. Виявляються та моделюються відношення між базовими концептами зазначеної концептосфери, що структуруються акціональним фреймом.

Ключові слова: концепт, концептосфера, фрейм, паремія, аніمالізм.

Мишкур В.Г. Методика фреймового аналізу концептосфери „ЖИВОТНЫЙ МИР” (акциональный фрейм). В статье на материале паремий с анималистическим компонентом рассматривается внутренняя организация испанской концептосферы „ЖИВОТНЫЙ МИР”. Выявляются и моделируются отношения между базовыми концептами указанной концептосферы, структурированными акциональным фреймом.

Ключевые слова: концепт, концептосфера, фрейм, паремия, анимализм.

Mishkur V.G. Methods of frame analysis of the conceptual sphere „ANIMAL WORLD”(actional frame).The article reveals the internal organization of the Spanish conceptual sphere „ANIMAL WORLD” on the basis of paremiias with animalistic component. The relationship between the basic concepts of this conceptual sphere structured by the action frame are discovered and modeled.

Keywords: concept, conceptual sphere, frame, paremia, animalism.

Актуальною методикою лінгвокультурологічних студій на сьогоднішній день є фреймовий аналіз [Жаботинська 1999, Кривенко 2005, Кубрякова 2002, Рахиліна 2000], що базується на наявних у свідомості людини когнітивних моделей та концептуальних абстракцій. Згідно з М. Мінським, фрейм є сценарієм, моделлю або структурою даних для презентації стереотипної ситуації, а зв'язка двох понять у мовленнєвому або розумовому акті відбувається у ході заміщення одного фрейма іншими. [Мінський, с. 7]

С.А. Жаботинська виділяє п'ять базових фреймів: предметний, акціональний, посесивний, таксономічний і компаративний [Жаботинська 1999, с. 14].

Методика фреймового моделювання застосовується в лінгвістичному аналізі мовних одиниць різних рівнів: від окремих слів до текстів. Значну роль у відображенні національної культури і ментальності відіграють, на нашу думку, паремії з аніمالістичним компонентом (ПАК), адже народні висловлення повчального характеру, відтворюючи світ прототипових ситуацій, репрезентують актуальні, значущі для носіїв мови фрагменти картини світу [Левченко, 314], невід'ємною частиною якої є аніمالістичні концепти. У необхідності дослідження ПАК іспанської мови, які до сьогодні не були матеріалом для фреймового аналізу, вбачаємо **актуальність** нашої роботи.

Метою дослідження є вивчити внутрішню організацію іспанської концептосфери „ТВАРИННИЙ СВІТ” на матеріалі ПАК, а саме: визначити її фреймовий склад, на прикладі АКЦІОНАЛЬНОГО ФРЕЙМУ змоделювати відношення між базовими концептами зазначеної концептосфери. Для досягнення цієї мети необхідно виконання таких завдань:

1. 1700 ПАК, дібраних нами зі словників та пареміологічних збірок, розподілити на 5 груп за типом фреймової моделі.
2. Розкласти аналізовані ПАК на семи, встановити для них відповідники – концепти високого рівня абстракції.
3. Визначити список семантичних ролей [Ч.Філлмор, 1988, с. 65] у межах акціонального фрейму.

4. Побудувати моделі зв'язків основних концептів концептосфери „ТВАРИННИЙ СВІТ”, структурованих акціональним фреймом.

Об'єктом дослідження виступають 1700 паремій іспанської мови з анімалістичним компонентом, **предметом** – внутрішня організація іспанської концептосфери „ТВАРИННИЙ СВІТ”.

Слотами акціонального фрейму є СУБ'ЄКТ, ОБ'ЄКТ, АДРЕСАТ, ІНСТРУМЕНТ, МІСЦЕ, які співвідносяться з семантичними ролями агенса, пацієнса, реципієнта, інструмента і локатива [Жаботинська 1999, с. 15, Ч.Філлмор, 1988, с. 65].

Ми дібрали 239 паремій, у яких способи взаємодії одного предмета з іншим визначають такий характер зв'язку між актантами, який може бути об'єднаний у акціональний фрейм. Найчисельнішою в іспанській пареміології виявилася група висловлень, у якій актант ЛЮДИНА виступає у ролі агенса, а ТВАРИНА – у ролі пацієнса: 188 ПАК, що є свідченням антропоцентризму в інтерпретації живої природи, що лежить в основі концептуальної картини світу іспанського народу. Другою за чисельністю є група ПАК, що моделює відношення суміжності „ТВАРИНА-агенси діє на ЛЮДИНУ-пацієнса”. Загальна кількість паремій цієї групи – 33 одиниці. 18 дібраних нами висловлень зображують відношення ТВАРИНИ-агенси і ТВАРИНИ-пацієнса.

Паремії у яких ЛЮДИНА-агенси діє на ТВАРИНУ-пацієнса розподілено на декілька типів за характером дії, спрямованої на об'єкт, що базується на класифікації Р.Шенка, який виділив одинадцять елементарних фізичних і психічних дій (актів), здійснюваних людиною [Шенк 1980, с. 46-48].

Найбільша кількість паремій (60 одиниць) відображає ситуацію, коли тварина є 1) **об'єктом докладання фізичної сили**: а) об'єктом знищення (27 ПАК): *Tanto peca el que mata la vaca como el que le agarra la pata* (досл.: Так само грішить той, хто вбиває корову, як і той, хто тримає її за ноги); б) об'єктом фізичного насильства (27 ПАК): *No le pegues a la yegua antes de empezar la carrera* (досл.: Не бий кобилу, поки перегони не почались); в) об'єктом переслідування (6 ПАК): *Uno corre la liebre y otro la alcanza* (досл.: Один біжить за зайцем, а інший його доганяє); 2) **тварина є об'єктом споживання** (25 ПАК): *El que quiere comer pescado, que se moje los pies* (досл.: Хто хоче їсти рибку, нехай вмочує ніжки); 3) **тварина є товаром** (16 ПАК): *Nadie compra una vaca teniendo la leche gratis* (досл.: Ніхто не купує корову, якщо в нього є безкоштовне молоко); 4) **тварина є об'єктом отримання інформації** (12 ПАК): *Ver los toros desde la barrera, eso lo hace cualquiera* (досл.: Дивитись на биків через огорожу може кожний); 5) **тварина є об'єктом маніпулювання** (14 ПАК): а) зміна місцеположення (6 одиниць): *Uno puede llevar al caballo al agua, pero no lo puede hacer beber* (досл.: Можна привести коня до води, але не можна примусити його пити); б) тварина є об'єктом безпосереднього контролю людини (5 ПАК): *Yo mando a mi gato y mi gato manda a su rabo* (досл.: Я наказую своєму коту, а він – своєму хвосту); в) тварина є об'єктом приручення (2 ПАК): *A mula que otro amansa, algún resabio le queda* (досл.: В мулиці, яку приручив інший, залишаються дурні звички); г) тварина є об'єктом навчання (1 ПАК): *A perro viejo, no hay quien le enseñe trucos nuevos* (досл.: Старого собаку ніхто новим трюкам не навчить); б) **тварина є реципієнтом позитивного ставлення з боку людини**: а) годування (13 ПАК): *Quien gasta todo lo que gana, nunca engorda la marrana* (досл.: Хто витрачає все, що заробляє, ніколи не розгодує свиню); б) невтручання (12 одиниць): *A perro que no conozcas, nunca le espantes las moscas* (досл.: Від незнайомого собаки не відганяй мух); в) допомога (3 ПАК): *A la res vieja, alíviale la reja* (досл.: Старій тварині полегши ношу); г) догляд (3 ПАК): *Quien limpia su caballo no es lacayo* (досл.: Хто чистить коня не є лакеєм); е) вирощування (2 ПАК): *Otro cría las gallinas, y tú comes los pollos* (досл.: Інший вирощує кур, а ти їси курчат); є) любов (2 ПАК): *A la cuesta arriba te quiero mulo que la cuesta abajo yo me la subo* (досл.: Піднімаючись вгору, люблю тебе, віслуче, а до низу я і сам можу); 7) **тварина є реципієнтом негативного ставлення**: а) страх (3 ПАК): *Quien tema a los lobos, no vaya al monte* (досл.: Хто боїться вовків, нехай не ходить до лісу); б) недовіра (2 ПАК): *A can que lame ceniza, no le debes confiar la harina* (досл.: Собаці, який лиже попіл, не довіряй борошно).

Зв'язок між актантами за моделлю „ЛЮДИНА-агенси діє за допомогою ТВАРИНИ-пацієнса” реалізується в 16 пареміях: а) **тварина – засіб пересування** (10 ПАК): *Ir en borrico, a todos nos gusta un poquito* (досл.: Їхати на віслюку всім нам трохи подобається); б) **тварина – інструмент** (6 ПАК): *Con un carro y un borrico, el hombre se hace rico* (досл.: Завдяки возу і віслюку людина стає багатю).

5 дібраних нами паремій зображують тварину у семантичній ролі локатива, тобто місцеположення: *Jinete chico en caballo grande, una pulga sobre un elefante* (досл.: Маленький наїзник на великому коні, блоха на слоні).

Паремії у яких **ТВАРИНА-агенс діє на ЛЮДИНУ-пацієнс** поділяються на такі, де людина виступає 1) **об'єктом фізичного насильства** (17 ПАК): *Al último siempre le muerde el perro* (досл.: Останнього завжди кусає собака); 2) **об'єктом знищення** (5 ПАК): *El buey manso mata al amo* (досл.: Смирний віл вбиває свого хазяїна); 3) **об'єктом споживання** (4 ПАК): *Hazte cordero y te comerán los lobos* (досл.: Стань бараном, і тебе з'їдять вовки); 4) **реципієнтом негативного ставлення** (6 ПАК): *Si tu caballo te teme, teme a tu caballo* (досл.: Якщо тебе боїться твій кінь, бійся свого коня); 5) **транспортним засобом** (1 ПАК): *Mozica guapa y tonta, hasta el más burro la monta* (досл.: На гарній і дурній служниці навіть найбільший віслук їздить).

Відношення **ТВАРИНИ-агенса, яка діє на ТВАРИНУ-пацієнс** реалізується у ситуаціях, коли ТВАРИНА-пацієнс виступає 1) **об'єктом переслідування** (12 ПАК): *Al ratón que no sabe de un agujero, el gato le pilla presto* (досл.: Мишу, яка не знає про нору, швидко кіт ловить); 2) **об'єктом споживання** (5 ПАК): *Al pescado dormilón, se lo traga el tiburón* (досл.: Рибку, що спить, ковтає акула); 3) **об'єктом отримання інформації** (1 ПАК): *La mula con mataduras, de lejos ve venir las urracas* (досл.: Мулиця з ранами здалеку бачить наближення сорок).

Висновки. Фреймовий аналіз дав змогу визначити основні семантичні ролі базових концептів ТВАРИНА і ЛЮДИНА (агенс, пацієнс, реципієнт, інструмент, локатив) і виділити три типові моделі взаємодії у межах акціонального фрейму:

ЛЮДИНА-агенс → ТВАРИНА-пацієнс

ТВАРИНА-агенс → ЛЮДИНА-пацієнс

ТВАРИНА-агенс → ТВАРИНА-пацієнс

Найбільша кількість паремій актуалізує першу модель, у якій семантична роль людини є активною на противагу пасивній ролі тварини. Це свідчить про антропоцентричний характер стосунків людини і тварини у досліджуваному фрагменті мовної картини світу. Людина визначає своє домінуюче положення над твариною і використовує анімалістичні образи як мірило для формування уявлень про себе.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні відношень між анімалістичними концептами, структурованими посесивним, компаративним, таксономічним та предметним фреймами.

Література

Жаботинская С.А. Концептуальный анализ: типы фреймов // Вісник Черкаського ун-ту. Сер. Філологічні науки. – 1999. – № 11. – С.12–25. Кривенко Г.Л. Експліцитні та імпліцитні зоосемізми: концептуальний аналіз (на матеріалі англійської та української мов) // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. – 2005. – Т. 8, № 1. – С. 66–81. Кубрякова Е.С. Когнитивная лингвистика и проблемы композиционной семантики в сфере словообразования // Известия Академии наук. Серия литературы и языка. – 2002. – Т. 61, № 1. – С. 13–24. Левченко О. П. Фразеологічна репрезентація світу / О. П. Левченко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. – 2002. – С. 307–315. Минский М. Фреймы для представления знаний: Пер. с англ. – М.: Энергия, 1979. – 152 с. Рахилина Е.В. Когнитивный анализ предметных имен. Семантика и сочетаемость. — М.: Русские словари, 2000. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания: Пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1988. – Вып. 23: Когнитивные аспекты языка. – С. 52–92. Шенк Р. Обработка концептуальной информации: Пер. с англ. – М.: Энергия, 1980. – 361 с.

УДК 82-21(410.1):81'4

МОРОЗ О.Л.

(Херсонський державний університет)

КОМБІНАТОРИКА КОНЦЕПТІВ ЯК ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОНАЛЬНОСТІ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ

У статті розглянуто питання комбінаторики концептів в рамках художнього твору, яка визначається як один з лінгвокогнітивних механізмів реалізації тональності, виявлено основні комбінаторні схеми, актуалізовані в поезіях з песимістичною тональністю.

Ключові слова: тональність, комбінаторика, комбінаторні схеми, комбінаторні потенції.

Мороз Е.Л. Комбинаторика концептов как лингвокогнитивный механизм реализации тональности поэтического текста. В статье рассмотрен вопрос комбинаторики концептов в рамках художественного текста, которая определяется как один из лингвокогнитивных механизмов реализации тональности, определены основные комбинаторные схемы,